

La decoració escultòrica actual de l'església Vella

De vegades pot semblar que l'església Vella sigui un tema d'investigació exhaurit. Des de les primeres notes descriptives de Cosme Vidal a la síntesi publicada en aquest Butlletí per Remei Tell, molts hi han dit la seva. A la llista caldria posar-hi Àngel del Arco, Emili Morera, J. Puig i Cadafalch, que n'han donat visions generals; A. Barbarà i F.G. Jové, que van recollir-les i ampliar-les; J.F. Ràfols, que va referir-se als artesonats; J. Gudiol i E. Fort, que van tocar més la pintura. Tanmateix, un aspecte gairebé verge esperava ser tractat: l'escultura i, més concretament, l'escultura immoble. Tres joves, Mercè Smith, Antònia Boquera i Victòria Almuni, van escollir l'església Vella d'Alcover per realitzar un treball universitari, el curs 1981-82. En bona part, van reunir tot el material existent sobre el tema. Però també van afrontar els aspectes inèdits. El de l'escultura —referit a capitells i frisos, que és el que ens ha restat— n'és un i per aquest motiu hem cregut interessant de publicar-lo.

Capitells: Aspecte formal i Simbologia

Començant per l'aspecte formal, direm que en l'interior de l'església hi ha un total de 10 capitells, dels quals vuit són visibles i dos queden amagats sota l'heura (fig. 1). No són capitells exempts, sinó adossats al mur i tots presenten la mateixa estructura, un collaret bastant prim en la part inferior, la part esculpida en la zona intermèdia i un àbac en la part superior —en els capitells dobles, l'àbac és tot d'una mateixa peça.

A primera vista i en conjunt, hi ha una característica que crida especialment l'atenció; es tracta de l'adaptació de les parts esculpides al marc arquitectònic, és a dir, al capitell.

Començant pel costat dret i seguint fins a l'acabament del mur, trobem:

- Un primer capitell que no és visible, per la qual cosa podem dubtar de la seva existència. La zona apareix coberta d'heura. D'altra banda, no n'hem trobat cap fotografia, ni cap descripció en els llibres consultats.
- Un parell de capitells, dels quals un està molt gastat i resulta impossible saber el que hi havia representat, mentre que l'altre presenta una mena d'animal fantàstic molt semblant a una àliga. Té dues grans ales i el cap posat de cantó. La pedra està una mica bruta i de tots els capitells treballats és el que està en pitjor estat.
- El tercer capitell presenta una decoració en formes ovals, rebaixades en la pedra —és l'únic que està treballat per aquest sistema. Així com al capitell anterior l'àbac presentava una decoració geomètrica, aquí trobem unes formes semicirculars, separades entre si per petits detalls vegetals (Fig. 2).
- El quart capitell té una decoració vegetal molt maca. Està dividit en forma de X i en cada un dels quatre triangles definits apareix un dibuix floral quasi simètric al de la part oposada.

L'àbac presenta una decoració indefinida que pot denotar influència àrab (Fig. 3).

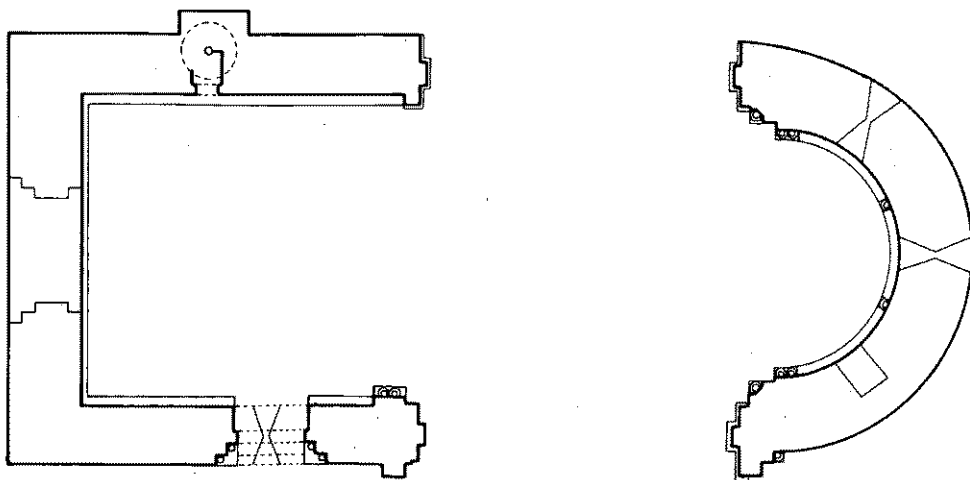
- El proper és un doble capitell, que representa dos animals fantàstics, el quals pensem que són grius per les característiques que més endavant donarem. Presenten una postura enfrontada, l'un a la faç de l'altre.

L'àbac té una decoració molt geomètrica (Fig. 4).

- El sisè és un capitell individual que queda cobert per l'heura actualment, però afortunadament hem pogut veure fotografies de quan encara era visible i representava un home assegut o acotat amb les mans sobre els genolls. Té un gran cap amb els ulls i la boca tancats. El cos és indubta-

blement d'home, però el cap podria ésser algun híbrid, ja que és molt estrany (Fig. 5).

- L'últim parell de capitells apareix en el mur lateral nord; té una decoració geomètrica i vegetal en conjunt; fa com unes fulles allargades pels voltants i en el centre hi ha uns motius circulars. L'àbac, tot d'una peça, està recorregut per una representació geomètrica (Fig. 6).

*Fig. 1. Plànol de l'església Vella en l'actualitat.
Els capitells corresponen a les columnes de l'interior.*

Des del punt de vista simbòlic, els capitells més interessants que tenim a l'església són els que representen els dracs o grius —nosaltres ens inclinem per aquests últims— i el capitell individual que té treballat un home assegut o acotat.

Començant pels primers hem de dir que els animals ocupen un lloc privilegiat en el camp de la Història de l'Art; amb freqüència transcendeixen l'art en si, l'aspecte estètic i simplement decoratiu, per carregar-se d'un sentit teològic, sagrat i moral.

El romànic, a part dels símbols dels quatre evangelistes, ens mostra una gamma completa de fauna autòctona, europea i exòtica.

La irrupció animal en el Romànic pot deure's a l'aniconisme predominant en els segles immediatament anteriors i sens dubte hi influeix el contacte amb l'art i els pobles orientals, que conserven la vigència animal o almenys híbrida: home-animal dels antics déus.

Un altre factor que hi contribuï, fou que l'època no es deslliura del fenomen caracteritzador d'èpoques èpiques o heroiques, en les quals hi ha un predomini del coneixement mític o imaginatiu de l'espiritual sobre el que és lògic. Convé recordar que sobre l'artista romànic gravita una fauna

---

real i imaginària, provinent de diverses descripcions inspirades en obres antigues.

Parlant ja concretament del que podrien ser els animals dels nostres capitells:

Drac: Animal fabulós, figura simbòlica universal que es troba en la majoria dels pobles del món, tant en les cultures primitives i orientals com en les clàssiques. Un examen morfològic dels dracs llegendaris ens autoritza a veure-hi un conjunt d'elements diferents agafats d'animals especialment agressius i perillosos: serps, cocodrils, lleons i també animals prehistòrics.

Són forts i vigilants, la seva vista és agudíssima: per aquesta raó i a part del seu sentit terrorífic, els van fer —com als grius— guardians de temples i tresors i al·legoria del vaticini i la sabiduria.

En l'Edat Mitjana i a Occident els dracs tenen el bust i les potes d'àliga, el cos de gran serp, ales de rata-penada i cua acabada en dard i girada sobre si mateixa... aquestes diferents parts signifiquen, segons Piobb, la fusió i confusió de tots els elements i possibilitats.

En termes generals, l'actual psicologia defineix el símbol del drac com a "quelcom terrible de vèncer"; només el que el venci esdevindrà heroi.

Griu: Animal fabulós, la part davantera és d'àliga, mentre que per darrere sembla un lleó i té una llarga cua semblant a la d'una serp. La barreja de dos animals superiors i solars, expressa el caràcter més aviat benèfic d'aquest ésser; és per això que nosaltres pensem que els animals representats en el capitell que estudiem són grius, encara que per l'aspecte exterior no tenim el detall suficient com per saber si compleixen el dit anteriorment; d'altra banda estan situats en la capçalera i aquesta en general no està mai ocupada per símbols negatius.

El griu es troba sempre com a vigilant dels camins de salvació, junt amb l'arbre de la Vida o simbologia similar.

Des del punt de vista psicològic, simbolitza les relacions entre l'energia psíquica i la força còsmica.

En l'art cristià medieval, des de les miniatures mossàrabs, apareix el griu amb freqüència i amb signes més aviat ambivalents, com a Salvador o Anticrist.

Quant al capitell que representa un home assegut o acotat, és clar que ha de tenir alguna simbologia, sobretot referida a la postura que representa; realment ens trobem amb un cas difícil i poc freqüent que no hem trobat interpretat en cap dels llibres consultats.

Partint de la nostra ignorància en el referent a aquests temes tan complexos, hem fet dos o tres pensaments relatius a la significació d'aquest senyor:

— Es pot tractar simplement d'un problema d'adaptació al marc arquitectònic, és a dir, al capitell, que és bastant reduït.

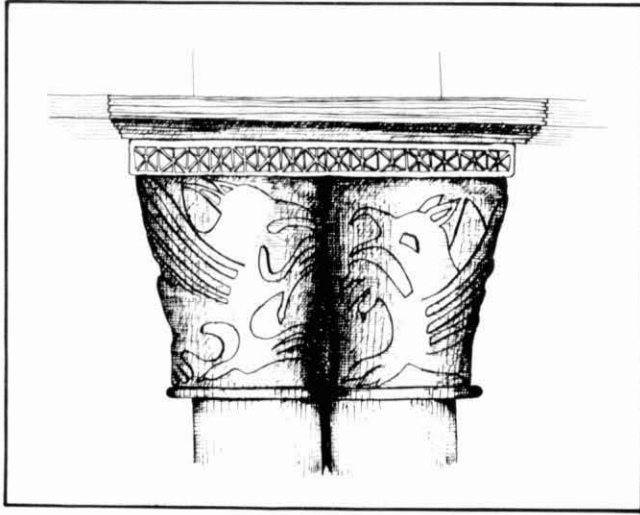

Fig. 4

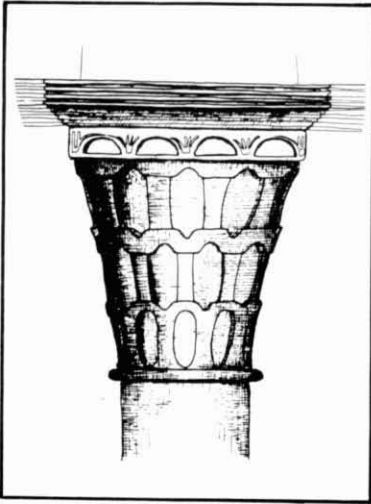

Fig. 2

Fig. 5

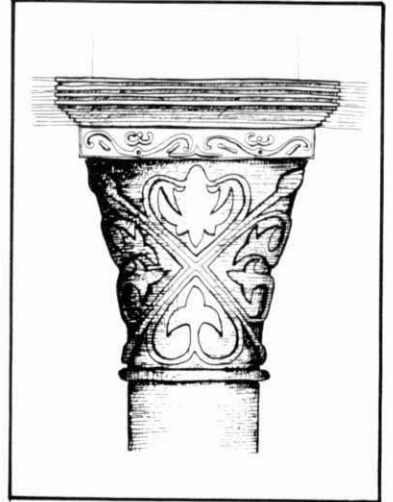

Fig. 3

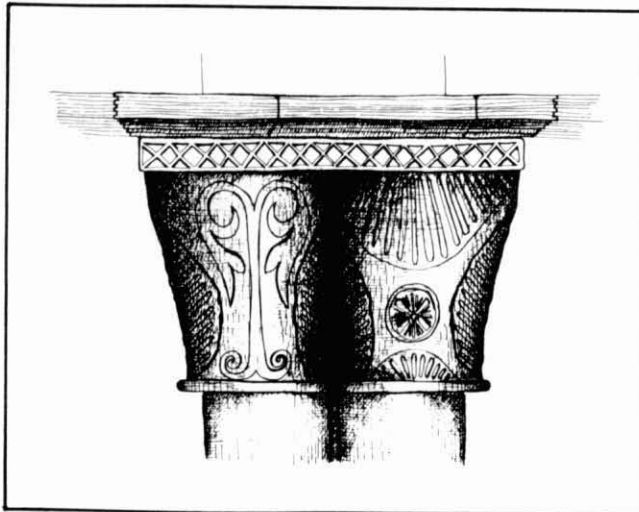

Fig. 6

-
- Per la grandesa dels ulls, i encara que sembla que estan tancats, es pot pensar tant en una persona que està vigilant el que passa al seu entorn –interior de l'església–, com que està reflexionant el que s'està dient a baix.
  - Per la postura, que és el més definitori d'aquest home, es pot pensar en una persona que es veu i es troba petita de la grandesa de Déu.

Frisos decorats

La decoració en frisos en l'interior de l'església queda reduïda a la finestra axial i a la línia d'impostes. La finestra axial presenta una motllura en baix relleu que li recorre l'interior i que li marca el començament de l'arc d'acabament. Té forma prismàtica i representa dibuixos geomètrics, exactament romboïdals.

La línia d'impostes, recorre tota l'església en la part interior, a una altura de 6 m. aproximadament. Es tracta d'una línia horitzontal formada per dovelles rectangulars del mateix tamany, que sobresurten del mur uns 12 cm. Les dovelles apareixen decorades per incisions horitzontals –línies rectes– a molt poca distància les unes de les altres.

La línia d'impostes marca el punt d'arrancament de la volta, en la nau de l'església, i en l'absis el punt d'on comença a formar-se la cúpula.

El material de construcció de la línia d'impostes és el mateix que el de la resta del mur.

*VICTÒRIA ALMUNI
ANTÒNIA BOQUERA
MERCÈ SMITH*